EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Gent | Jordi Sardans | Actualitzat el 11/12/2018 a les 10:44

«De Calaf, ens van fer anar a peu fins a Sanaüja, on vam fer els primers dies d'instrucció amb una escombra, perquè no teníem armes»

ENTREVISTA.Â Salvador FarrÃ©s Oliveras, pagÃ¨s de professiÃ³, s'ha dedicat al camp prÃ cticament fins als 96 anys. TambÃ© ha fet de paleta, fuster i pintor de quadres. Ã‰s un dels cinc manresans vius de la lleva del BiberÃ³ que per iniciativa de Joan Cals, president del Consell de la Gent Gran de Manresa, van ser homenatjats per l'Ajuntament el 2 de desembre, desprÃ©s que una comissiÃ³ n'hagi recopilat la documentaciÃ³. Es tracta de TomÃ s Dalmau, Salvador FarrÃ©s, Josep Herms, Jaume Navarro i Antoni Vives, i d'altres del Bages. Explica la seva experiÃ¨ncia de guerra a tothom qui l'hi demana. D'avi republicÃ , polÃ-ticament no ha militat mai enlloc.

Foto: Francesc Rubí

? Cultivàveu als camps manresans però també reveníeu productes de fora?

? Tot va venir arran que un any va fer tant fred a Manresa, que no va quedar res per vendre als camps. Aleshores, la meva tieta, Maria Farrés Puigdellívol, que era molt espavilada, tot i no saber escriure ni llegir, va anar a comprar a Barcelona per revendre qualsevol dels productes de temporada; alguns provenien de la costa, concretament del Maresme. Recordo que van tenir molt èxit les maduixes. Els responsables de les fondes de Manresa ens les venien a comprar a la plaça. La meva tieta marxava a les sis de la tarda amb el tren, s'instal·lava en un pis de Barcelona i l'endemà al matí pujava amb el tren amb verdura i els altres productes. Nosaltres la rebíem a l'estació del nord de Manresa i la pujàvem a coll fins a la plaça. Una anècdota real és que el tren l'esperava perquè carregués a Barcelona i descarregués a Manresa. Ella sabia que el favor l'havia de pagar amb algun producte.

? També treballàveu de nit?

? Si, regava a la llum de la lluna, que és una experiència molt maca. Ho feia un dia a la setmana, en general, i quan plantàvem, dos dies a la setmana. A les dues de la matinada havia d'anar a buscar l'aigua als Tovots. Al cap d'una hora, l'aigua arribava al camp. L'havia d'agafar i posar-me a regar. La bona llavor l'anàvem a buscar a Barcelona, on compràvem el planter. Concretament era una casa de Sant Martí ,de Barcelona, que es deien Crusellas. Després calia fangar, amb un xapo, fins que em vaig modernitzar i llaurava amb l'arada i una mula, el "quintó" ? tros de terra? corresponent. Era millor que l'actual motocultor, que no s'enfonsa prou. Però, amb el temps, ens vam veure obligats al canvi.

«El 1936 es van presentar uns milicians que ens acusaven de tenir armes a casa fins que un dels responsables ens va dir que s'havien equivocat, però l'ensurt ja ens l'havien donat»

? Què és el que més el va impactar de l'any 1936?

? El record que treien la gent de les cases, per anar-los a matar. Perseguien sobretot els religiosos. En aquest sentit, vaig viure una anècdota personal. Tenia la mare malalta i, quan feia poc que havia arribat del camp, es van presentar uns milicians que ens acusaven de tenir armes a casa. No en vam tenir mai. El doctor Puig i Ball recordo que els va dir: el que tenen és malalts, no pas armes! Al cap d'una hora, va venir un dels responsables i ens va dir que s'havien

equivocat, però l'ensurt ja ens l'havien donat. Un dels que anava amb aquell piquet algú el va conèixer: va anar a lluitar a Mallorca i allà es va quedar. La meva dona vivia a Sant Salvador de Guardiola i tant ella com els seus pares explicaven que quan baixaven amb el carro per anar al mercat de Manresa s'havien trobat diversos cadàvers pel camí. En aquella època també van rebre molt els serenos. Una guerra civil és una bogeria!

Lleva del Biberó

? De cop, us quinten per anar a la guerra amb la lleva del Biberó. Què vau fer?

? Si, era l'estiu del 1938. A casa volien que m'amagués, però jo no ho tenia clar perquè si m'haguessin trobat haurien rebut ells. Ja a la guerra, quan estava a Maials, un dia va pujar el meu pare amb el carro, amb un noi que teníem d'ajudant a casa, que érem com germans, em va dir que marxés, que ja es quedaria ell al meu lloc. Li vaig dir que de cap manera. Anys més tard, se'n va anar voluntari amb la División Azul. M'escrivia cartes des de Rússia.

? Qui us va citar?

? L'Ajuntament em va enviar un comunicat, on es deia el lloc, dia i hora on m'havia de presentar. Vaig agafar el tren a l'estació del Nord, i quan vaig passar per sota de Montserrat vaig mirar les muntanyes i vaig dir: «Moreneta, ajuda'm». Vam arribar a Vic, on durant tres o quatre dies ens vam estar en els baixos d'una casa. Ningú manava ni ens deien res. Després, altra vegada amb la Renfe, ens van portar fins a Calaf, d'on ens van fer anar a peu fins a Sanaüja, on vam fer els primers dies d'instrucció amb una escombra, perquè no teníem armes. Durant un parell de dies vaig estar amb una família que em va tractar molt bé. Després ens van dur al castell de Ribelles i al cap de quatre dies cap a Castellbò, on ens van fer caminar de nit, sense saber on anàvem. Ens van donar un fusell i la munició. En un pla ens van donar un got de conyac i ens van dir que anéssim cap avall, però que quan pugéssim trobaríem de tot. Allà, vaig començar a veure el que era la guerra: amb ferits amb les cames tallades. Vam marxar tres companys d'aquí i un ja s'hi va quedar. A la nit ens van fer anar d'acampada i vam veure uns morters enemics dins d'un bosc. Al meu darrere tenia un comissari que anava amb pistola, que tenia més por que jo. Després ens van dir que havíem fet un símil d'atac perquè l'enemic es pensés que havíem fet una mobilització general. Des de lluny, escoltàvem els bombardeigs dels nostres, que més avall feien un atac. En acabar, ens van fer anar fins a Taús, on suposadament hi havia el general Vivancos, a qui no vaig veure mai. Ens vam endinsar en un bosc, on vam fer una cabana per passar la nit. Anava amb un company de la Rabeia, de Balsareny, i el Morell, que era un sastre de Navàs.

? Vau aprendre-hi alguna cosa a la guerra?

? Amb un company, ens van fer portar un ferit cap a l'ambulància on feia tan fred que ens vam glaçar. Després ens van portar cap al pont de Seròs, on sentíem els nacionals cridant «Viva la muerte». Al cap d'uns dies ens van fer sortir els combatents d'un bàndol i l'altre per tapar els morts que hi havia. Un cop enterrats, ens van portar cap a Maials, a descansar. Em van proposar de ser topògraf i ho vaig ser per dos dies. Disposàvem de camions katiuskes russos, que per carretera ens van portar avall en direcció a Móra la Nova. Pel camí vam trobar garrofers i vam poder menjar garrofes, que eren molt bones. En arribar, vam col·locar la companyia de metralladores vora el riu. Mentrestant feia de soldat, assistent sanitari que anava a seguir les línies per si hi havia algun malalt, i també vaig curar companys amb furóncols. Aprofitava el temps per anar fins a Tivissa, una mica més amunt, per veure si trobava menjar. Recordo que una iaia em va donar quatre ametlles i quatre avellanes. De retorn, sortíem amb una vagoneta de l'estació cap a Garcia, on anàvem a buscar vi. Els nacionals es van pensar que traginàvem materials i ens van enviar l'aviació, que va destrossar la via. Al cap de pocs dies, després del gran atac franquista a l'Ebre, a partir del 23 de desembre de 1938, comença la gran ofensiva contra Catalunya: cames ajudeu-me! Ens van agafar de retirada a la Bisbal de Falset: amagats sota d'una balma, ens vam lliurar quan vam veure una columna de moros que ens atacava directament. Sort d'un oficial que portava un fuet i els va mantenir a ratlla, ja que si podien mataven, violaven i robaven. Ens vam salvar, però em

van prendre una caçadora de pell i una ploma estilogràfica, que la meva mare m'havia comprat a cal Boixeda, perquè els pogués escriure. Em van deixar pelat. Ens van tancar en un magatzem i l'endemà ens van enviar cap un camp de concentració d'Astorga.

Camp de concentració

? Com va ser la vida al camp de concentració?

? Hi vam arribar amb tren. Era el gener de 1939 i recordo que em vaig animar una mica en veure una església dissenyada pel Gaudí i una fàbrica de xocolata. Però va ser un miratge. Havíem de cantar contínuament el "Cara al sol", menjàvem un culet d'aigua bruta i en acabar, pantalons avall, per matar els polls. Un company meu s'hi va morir. Si tenies la sort que t'agafessin per pelar quatre patates, alguna ens la podíem menjar crua. El poc menjar que hi havia (espècies) era molt picant i sovint teníem inflamació de ventre.

? Quant temps hi vau estar i com vau sortir-ne?

? Una mica més de dos mesos. Vaig escriure a la família perquè em busquessin un aval, però d'entrada em van dir que no anéssim de pressa perquè ens podien incorporar a l'exèrcit de Franco. Coneguts de la família, com els de cal Sanador, van fer-me bones referències a l'Ajuntament que van enviar al camp de concentració. La taquillera de l'estació del Nord tenia un parent a Astorga que era capellà militar i la meva tieta Maria s'hi va posar en contacte, de manera que vaig poder sortir aviat. Arribat l'aval, ens van portar a Lleó, a l'actual parador, que era un local religiós custodiat per la guàrdia civil. En sortir, vaig visitar la catedral de Lleó, abans d'ingressar a una caserna de la Corunya, on ens van vacunar i l'endemà tots estàvem malalts. Quan vam estar bé, ens van dur a Àvila, moment que va coincidir amb el final de la guerra. Sort en vam tenir, perquè la seva idea era preparar-nos per a la conquesta de Madrid, que encara era republicà. Vaig estar a Ciudad Real i poblets petits com Pozuelo o Malagón, on vèiem al matí com sortien els porcs a passejar pels boscos. Però ja no vam haver d'intervenir en res.

? Lluny d'enviar-vos a casa, l'exèrcit franquista us fa fer un nou servei militar?

? I tant! L'exèrcit ens va portar a Mondoñedo (Astúries), en direcció a Lugo i cap a Pontevedra, on vaig obtenir la llicència indefinida. Però en arribar a Manresa em van tornar a mobilitzar cap a Barcelona. Recordo que els meus pares, els primers deu duros que em van enviar, els van haver de manllevar perquè no en tenien ni cinc. Estava a la caserna Jaume I, on feia d'assistent i cada dia em feien anar a peu fins a Pedralbes a netejar les sabates d'un capità. El doctor Puig i Ball em va ajudar fent veure que estava malalt, i em va internar a l'hospital de Manresa. Al cap d'un temps, però, em van fer reincorporar al castell de Montjuïc, on feia guàrdies a la nit i de dia jugava a futbol al fossat.

Foto: Francesc Rubí

Retorn al camp

? Com va ser el retorn a casa?

? Com si no hagués passat res. Però va ser complicat perquè el menjar no se'm posava bé. Tenia mal d'esquena i d'estómac, fins que la tia Maria em va dur a Barcelona a visitar metges especialistes que em van receptar molta nata. Em vaig anar curant per posar-me a to i sobretot aclimatar-me a la feina.

? La feina al camp era semblant?

? Si, el meu pare treballava de sol a sol al camp i un pagès amic l'ajudava en la feina. Els primers dies em va costar una mica acostumar-m'hi perquè va ser una vida dura, sense passejades, balls

ni vacances.

? Teníeu un camp de secà i dos de regadiu, però vau acabar per dedicar-vos als horts?

? El camp de secà no produïa gaire. Havíem arrencat tots els ceps i estava preparat per sembrar. No ho vam deixar abandonat del tot, ja que vam cedir el tros a un pagès que se n'anava cuidant, però jo el vaig anar deixant, per centrar-me en el regadiu perquè els horts em produïen més, tot i que hi tenia molta feina.

? Havíeu tingut vinya?

? Si, una de petita. Fèiem vi i mistela. Aleshores tenia una tina als baixos del carrer de Sant Salvador on encara visc. Xafàvem els raïms, però no ens bullia perquè n'hi havia poc i se'ns feia agre. Després el tiràvem directament a la bota, però tampoc no ens en vam sortir. Vam desistir i finalment vaig ensorrar la tina, que ara potser la podria fer servir el meu net Pau, que ha plantat 700 ceps al capdavall de la riera de Rajadell.

? Els camps de regadiu eren vostres?

? No, pagava un lloguer anual a una immobiliària de Barcelona. Poc abans de jubilar-me em va fer signar un contracte nou en què cotitzava poc a la societat agrària. Per sort, la casa on visc al carrer de Sant Salvador és fruit de la suor del meu avi, dels pares i meva. Espero que els nets que pugen ho comprenguin i la vagin mantenint.

Séquia

? Havíeu treballat a la Séquia?

? Si, l'havia hagut de netejar des de Santa Anna de Santpedor fins al parc de l'Agulla, amb d'altres companys pagesos. Cadascú amb les seves eines ? forques i xapos? ens reuníem durant tota una setmana, a canvi d'un jornal diari. Treballàvem matí i tarda, i ens emportàvem el dinar. Hi havia un cap de colla que estava en coordinació amb la Junta de la Séquia. Ara s'han modernitzat.

? Quins eren els productes de temporada i a quina època es collien?

? Depenia del temps que feia. A l'hivern, quan ja havíem collit escaroles, enciams, cols, bròquils, era quan la meva tieta Maria anava a Barcelona a comprar gènere per revendre. Ens preparàvem per la primavera a base de traginar fems, aplanar les feixes... i plantàvem el que podíem: alls, cebes i rscaroles, productes que havien de superar el fred. A l'estiu, pèsols, mongetes i en general aquelles plantes més resistents a la calor. Collíem el que havíem plantat a la primavera, que en alguns casos ens arribava fins a la tardor. El quera bo per al camp era que cada any s'hi plantessin coses diferents.

? Com adobàveu els horts?

? Normalment amb fems de les granges de gallines, que, tot i ser dolent, es pot colgar a l'hivern. Va treballant, però no es pot plantar a sobre, perquè es cremaria. S'ha de treballar al seu temps, i tapar-ho a mida, perquè l'abonament sigui continu. Ara l'adob és de les ovelles, que és molt millor. També avui dia l'artificial el fan amb seny: nitrogen, potassa... Avui dia per fer de pagès es necessita un carnet.

? Com valoreu el producte ecològic?

? D'entrada cal definir molt bé què entenem per ecològic. És cert que té molt èxit.

Autodidacte

? Com a autodidacte també us heu dedicat al bricolatge?

? Si, vaig canviar la tina per un taller on tenia eines per poder fer de fuster, paleta i pintor. Els mobles me'ls he fet jo, especialment els de la meva filla, que viu a l'edifici de davant, amb fusta verge. Observava com estaven fets i en feia de nous. La fusta la comprava a la Serradora Martínez, on me la venien tallada.

? Pintar era diferent?

? Si, perquè hi havia dies que estava més inspirat que d'altres. Potser depenia dels temes: he fet retrats, alguna natura morta i sobretot paisatge. Vaig comprar els pinzells a cal Teixidor, amb una tela grossa. Així vaig començar.

? D'on us va venir l'afició per la pintura?

? De ben petit, quan anava a classes de dibuix a l'Escola d'Arts i Oficis, amb el mestre Basiana, on vaig aprendre força a dibuixar figures i el concepte de la perspectiva.

? Com treballàveu el paisatge, a les pintures?

? Normalment, anava als llocs i feia unes quantes fotos. Les feia grans i després començava a pintar a partir d'aquelles imatges.

El perfil

Foto: Francesc Rubí

Salvador Farrés Oliveras va néixer a Manresa el 4 de setembre de 1920. Fill de Maurici, també manresà i pagès, i de Pepita, manresana, que va treballar com a teixidora a la fàbrica de cal Balcells. Tenia una germana, Maria, dedicada a les feines de casa. Va anar a col·legi amb les monges de Casa Caritat, prop del carrer de Sant Salvador, on encara viu, després va passar amb el mestre Albagés al Grup Escolar, actual institut Lluís de Peguera. «Als quinze anys els meus pares ja me'n van treure perquè els havia d'ajudar al camp». Aleshores venien a la plaça la verdura que produïen i també hi revenien el que compraven al Born de Barcelona. Inicialment ajudava el pare a treballar al camp, venien a la plaça i al major a les botigues perquè la gent de la comarca tenien el costum de baixar a comprar als magatzems de Manresa. Al vespre anava a l'escola dels Arts i Oficis, on va aprendre a dibuixar amb el professor Basiana, que vivia prop de casa seva. Als disset anys va haver d'anar a la guerra, amb la lleva del Biberó. Capturat pels nacionals va estar dos mesos al camp de concentració d'Astorga. Va passar per Lleó, una caserna de la Corunya, Àvila i Ciudad Real. Llicenciat a Pontevedra, el fan reincorporar a Barcelona, a la caserna Jaume I, i fa guàrdies al castell de Montjuïc. Es llicencia el 1945.

Es va casar amb Dolors Arderiu Altimira, de Sant Salvador de Guardiola, que ajudava al camp. A la riera de Rajadell tenien un camp de secà, on havien tingut vinya fins que la van haver d'arrencar per la fil·loxera, de manera que va quedar un terreny per a sembrar. «Ens va anar bé, perquè durant la guerra vam poder menjar pa». Després el va treballar un veí, per evitar l'herba. La seva feina bàsica era al regadiu, a la Pujada Roja, més concretament al sector de les Cots, en què pagava un lloguer al propietari que era una immobiliària de Barcelona, on conreava enciams, pastanagues, cebes, calçots, apis...). Hi ha estat treballant fins al 2001 professionalment, però va mantenir el treball al camp fins l'any 2016, per al consum familiar. Va tenir dues filles, Isabel que va morir amb 25 anys, i Josefina. Quan l'any 2002 van canviar les pessetes per euros van decidir plegar aquesta sistema de venda. «Ens vam equivocar, perquè a sota a casa hi havia una màquina de rentar cotxes que costava 100 pessetes. D'un dia per l'altre va passar a costar un euro: 166 pessetes. Hi ha diferència, oi?». Soci del Casal de la Gent Gran, hi assisteix a les

conferències i darrerament s'ha aficionat molt a la música.